

NIEZWYCZAJNY BUK ZWYCZAJNY O SPĘKANEJ KORZE W NADLEŚNICTWIE CZŁOPA

DOMINIK TOMASZEWSKI, PIOTR GÓRSKI

Mroczna buczyna, z kolumnadą stalowoszarych pni, sprawia niesamowite wrażenie – może przywoływać na myśl wnętrze świątyni. Po części dzieje się tak za sprawą gęstego listowia, które bardzo ogranicza przenikanie światła do niższych warstw lasu i jednocześnie hamuje rozwój podszytu i runa, po części za niezwykłość takiego zjawiska odpowiedzialna jest wyjątkowa kora buka: jest ona gładka, jednolicie zabarwiona, niczym odlana z metalu. Z taką właśnie korą kojarzy się nam ten gatunek, a jej gładkość przyjmujemy za pewnik. Jednak nie zawsze tak jest. Zdarzają się nietypowe okazy, o korze tak odmiennej, że potrafią zmylić nawet doświadczonych dendrologów.

Buk zwyczajny jest drzewem o dość osobliwej korze: peryderma (korkowica) jest niespękana. Tworzy ją kilka warstw komórek felemu (korka), felogen oraz leżąca pod nim feloderma. Felogen u buka powstaje tylko raz i funkcjonuje przez całe życie pędu, odkładając na zewnątrz korek, którego zewnętrzne warstwy wręcz niezauważalnie, stopniowo się złuszcza i są zastępowane przez młodsze, leżące pod nimi. Warstwa ta rozrasta się wraz ze wzrostem pędu na grubość. Z kolei u większości naszych drzew pierwszy felogen działa tylko przez jakiś czas, a następnie głębiej – w łyku – zakłada się felogen drugiej i następnej perydermy, przy czym nie ma już on postaci ciągłego walca, lecz jest płatowaty. W wyniku działalności tych nowych warstw felogenu zostają odcięte warstwy zewnętrzne, na które składają się pokłady martwego łyka i korka, nazywane martwicą korkową (Hejnowicz 1990). Ta ma już postać charakterystycznych płatów i spękań. U buka natomiast martwica korkowa na ogół nie powstaje, a kora pozostaje gładka; spękania pojawiają się tylko u bardzo starych okazów w dolnej części pnia.

Zdarzają się jednak wyjątkowe okazy, u których spękania kory jednak powstają. Spękanokory buk zwyczajny opisany został początkowo jako odmiana (var. *quercoides*) przez Persoona w 1800 r. Obecnie buki takie określane są jako forma: *Fagus sylvatica* f. *quercoides* (Pers.) Domin 1932; warto jednak pamiętać, że nazwy *quercoides* używano także dla buków o zwykłej korze, a dębokształtnych liściach! (patrz: Dönig 1994). Nazwa *quercoides* nawiązuje do określenia *Quercus* (= 'dąb'), ponieważ kora u tej formy rzeczywiście może przywołać na myśl korę dębową. Zjawisko wydaje się mieć charakter dość przypadkowy i brak doniesień, by cecha ta dziedziczyła się przy rozmnażaniu generatywnym.

Buki omawianej formy bywały już odnajdowane w naturze na terenie Polski, lecz nie były to znaleziska częste (patrz: Wierdak 1924, 1928, Kobendza 1956, Browicz 1959, Seneta 1996). Latem 2012 roku udało się nam natrafić na wyjątkowy okaz buka zwyczajnego o spękanej korze na granicy województw wielkopolskiego i zachodniopomorskiego.

Okolo 3,5 km na południowy wschód od wsi Wołowe Lasy, na terenie Leśnictwa Mokrzyca w oddziale 238j (Nadleśnictwo Człopa, adres leśny 08-01-2-09-238-00) rośnie ponadstutrzdziestoletni gospodarczy drzewostan dębowy, budowany przez dąb szypułkowy (*Quercus robur*) i bezszypułkowy (*Q. petraea*), z niewielką przewagą pierwszego. W drzewostanie powszechnie występuje tu buk zwyczajny, sporadycznie z domieszką sosny zwyczajnej (*Pinus sylvestris*), świerka pospolitego (*Picea abies*), lipy drobnolistnej (*Tilia cordata*), grabu pospolitego (*Carpinus betulus*) i klonu zwyczajnego (*Acer platanoides*).

Zgodnie z klasyfikacją siedlisk przyrodniczych *Natura 2000* zbiorowisko, w którym rośnie opisywany buk, należy do głównego typu siedlisk przyrodniczych 9110 (kwaśne buczyny) i podtypu 9110-1 (kwaśna buczyna niżowa, *Luzulo pilosae-Fagetum*). Przynależność do buczyn określa obecność (z reguły – dominacja) w drzewostanie buka oraz jego duża dynamika (odnowienie naturalne), a także występowanie kostrzewy leśnej (*Festuca altissima*), która jest gatunkiem charakterystycznym dla buczyn.

Na terenie tego oddziału (53° 04,819' N, 16° 19,512' E) w lipcu 2012 r. z naleźliśmy okaz formy buka o spękanej korze (fot. 1). Drzewo miało pierśnicę 37 cm, a obwód na tej

Fot. 1. (dt)

Fot. 2. (dt)

wysokości wynosił 143 cm. Spękanie kory obejmowało równomiernie cały pień ze wszystkich stron i sięgało bardzo wysoko, ponieważ zanikało dopiero na wysokości mniej więcej 14 m (fot. 2, 3 i 4). Spękanie nie było związane ze stronami świata (z nasłonecznieniem pnia). Pojedyncze płyty kory na wysokości pierśnicy miały rozmiary 2,5–4,0×4,0–5,5 cm, a głębokość spękań między nimi sięgała 1,5 cm. W spękania kory, wysoko na pniu, gromadzi się wilgoć i znikoma ilość cząstek mineralnych zdolnych wyżywić drobne epifityczne mchy z rodzaju szurpek (*Orthotrichum* sp.). Nasadę pnia okalały zwartym pierścieniem kobierce rokietu cyprysowego (*Hypnum cupressiforme*).

Drzewo wytworzyło odrost (fot. 5), którego kora także była spękana, z czego można wyciągnąć wniosek, że nawet

stosunkowo młode organy tego egzemplarza charakteryzują się cechą obserwowaną na starym pniu, choć jest to mniej wyraziste.

Wyjątkowość okazu z Leśnictwa Mokrzyca wyraża się szczególnie dobrze wykształconą korą, która spękana jest zarówno ze wszystkich stron, jak i bardzo wysoko. Śmiało można powiedzieć, że kora jest uformowana jak na drzewach o korowinie z natury spękanej.

Podziękowania:

Serdecznie dziękujemy pracownikom Nadleśnictwa Człopa, Pani mgr inż. Edycie Kostańczuk oraz Panu mgr. inż. Andrzejowi Lipertowi za pomoc w organizacji naszych badań na terenie Nadleśnictwa oraz okazaną życzliwość.

Fot. 3. (pk)

Wykorzystano:

Browicz K. 1959. Buki uprawiane w Polsce. Rocznik Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego 13: 67–93; **Dönig G.** 1994. Die Park- und Gartenformen der Rotbuche – *Fagus sylvatica* L. (Gartenbild Heinz Hansmann, Rinteln); **Hejnowicz A.** 1990. Anatomia, embriologia i kariologia. W: Białobok S. (red.). Buk zwyczajny *Fagus sylvatica* L. (Polska Akademia Nauk, Instytut Dendrologii – PWN, Warszawa–Poznań), ss. 75–96; **Hejnowicz Z.** 2002. Anatomia i histogeneza roślin naczyniowych. Organy wegetatywne. (Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa); **Kobendza R.** 1956. Przykłady zmienności buka (*Fagus sylvatica* L.). Rocznik Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego 11: 303–308; **Seneta W.** 1996. Drzewa i krzewy liściaste, 3 (Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa); **Wierdak Sz.** 1924. O jodle z naroślami korkowymi (*lusus tuberculata* L. Klein) i o buku ze spękaną korą (*lusus quercoides* Persoon) w Karpatach. Kosmos 49(1–2): 100–105; **Wierdak Sz.** 1928. Zapiski dendrologiczne. Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego 2: 94–124.

Fot. 4. (dt)

Zdjęcia autorstwa Dominika Tomaszewskiego (dt) i Piotra Kowala (pk)

dr Dominik Tomaszewski jest adiunktem w Instytucie Dendrologii PAN w Kórniku, dr Piotr Górski – adiunktem w Katedrze Botaniki Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu

Fot. 5. (dt)